

Keskusta-alueiden tunnistaminen ja rajaaminen

Keskusta-alueella tarkoitetaan tässä maakunnan, kunnan tai sen osan toiminnallista keskusta, jossa sijaitsee tiiviisti ja monipuolisesti keskustahakuisia palvelutoimintoja, kuten päivittäistavarakauppaa, erikoiskauppaa, vapaa-ajan palveluja ja julkisia palveluja sekä merkittävässä määrin eri toimialojen työpaikkoja ja asutusta. Keskusta sijaitsee aina taajama-alueella.

Keskusta-alueet on rajattu Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) 250 m x 250 m ruututietojen perusteella. Käytetyt YKR-tiedot ovat vuodelta 2010.

Keskusta-alue tunnistetaan eri toimintojen muodostamien keskittymien kokoon, monipuolisuuteen ja muotoon perustuviin kriteereihin. Keskusta-alueella sijaitsee jalankulkuetäisyydellä ympäröivää aluetta selkeästi tiiviimmin palveluiden työpaikkoja, vähittäiskaupan työpaikkoja sekä väestöä. Keskusta-alueen tulee myös olla palveluiltaan monipuolinen, eli siellä on sijaittava useita erityyppisiä toimintoja, joita tässä tarkastellaan eri toimialojen työpaikkojen kautta. Lisäksi keskusta-alueella luonnehtii tietty rakentamistehokkuus.

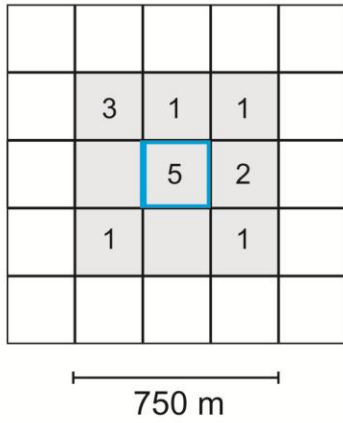
Keskustan paikkatietopohjainen määrittely jakautuu kolmeen osaan. Ensin tunnistetaan keskusytimet toimintojen keskittymisen ja monipuolisuuden perusteella. Tunnistamisen jälkeen tunnistetuille ytimille rajataan keskusta-alueet. Lopuksi keskustat luokitellaan osaksi haluttua keskusjärjestelmää.

Toimintojen keskittymisen voimakkuutta kuvataan kolmella muuttujalla – väestömäärällä, palvelualueiden työpaikkamäärällä ja erikseen vähittäiskaupan työpaikkojen määrällä. Näistä lasketaan ruudun ja sen naapuriruutujen summa kullekin taajamaruudulle ja luokitellaan kunkin muuttujan naapuriruutusummien jakauma. Muuttujien luokitelluista arvoista muodostetaan yhdessä uusi summamuuttuja, jossa kunkin lähtömuuttujan paino on sama.

Keskusta-alueen tunnistamisen toisena kriteerinä on toimintojen monipuolisuus. Monipuolisuutta tarkastellaan seuraavien toimialojen työpaikkatietojen perusteella: 1. sosiaali- ja terveystyöpalvelut, 2. julkinen hallinto, 3. rahoitustoiminta, 4. taiteet, viihde ja virkistys sekä 5. majoitus- ja ravitsemistoiminta. Näiden toimialojen työpaikkojen esiintymistä tutkitaan kussakin tilastoruudussa ja sen naapuriruuduissa. Toimialan työpaikkoja pitää olla vähintään viisi, jotta toimialan voidaan katsoa olevan edustettuna. Toimialojen lukumäärästä tehdään uusi summamuuttuja, ja sen perusteella valitaan ne ruudut, joissa ruudun tai naapuriruutujen alueella toimialoista edustettuna on 3–5 kappaletta.

Toimintojen keskittymisen ja monipuolisuuden summamuuttujat lasketaan yhteen ja luokitellaan yhteen laskettujen arvojen perusteella kahdeksaan eri luokkaan, jotka kuvaavat eritasoisia keskuksia. Luokituksen ylimmät arvot edustavat keskustaytimiä, joissa on edustettuna kaikkia tarkasteltuja toimialoja ja tiiviisti väestöä, työpaikkoja ja kaupan työpaikkoja. Luokituksen pienimmät arvot rajautuvat pois keskusta-alueiden rajaamisesta.

Keskusta-alueet muodostetaan yhdistelemällä ylemmän luokan ytimiin vierekkäiset alemman luokan ruudut tiettyyn tasoon asti. Näin saadaan muodostettua yhtenäisiä keskusta-alueita. Ne hieman ylimpiä luokkia alemman luokkatason ytimet, jotka sijaitsevat irrallaan ylemmän tason keskuksista muodostavat oman alakeskuksen. Mikäli alakeskusydin sijaitsee ylemmän tason keskuksen alueella, se liitetään siihen. Kahdeksanportaisen luokituksen luokat 1–4 eivät muodosta yksin omia erillisiä alakeskuksia.

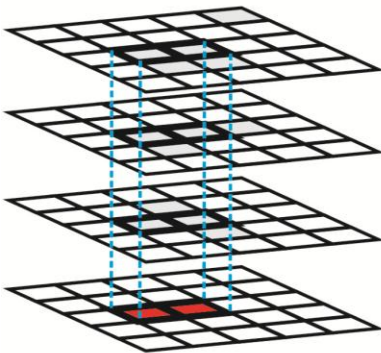

Lähtötiedot

- 14** Jokaisen 250m x 250m ruudun arvo on ruudun ja sitä ympäröivien ruutujen summa (3x3 ruutua). Naapuriruutujen summa kuvaa lyhyellä kävelyetäisyydellä sijaitsevien toimintojen määrää.

Naapuriruutujen summat lasketaan seuraavista lähtötiedoista:

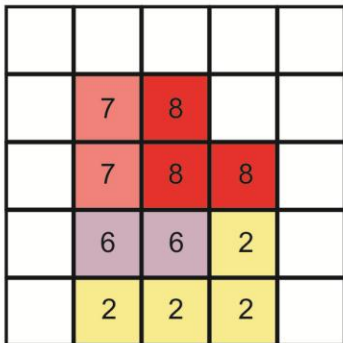
- 1 Vähittäiskaupan työpaikat
- 2 Työpaikat seuraavilla TOL2008 mukaisilla toimaloilla yhteensä: majoitus- ja ravitsemistoiminta, rahoitustoiminta, informaatio ja viestintä, kiinteistöalan toiminta, julkinen hallinto, koulutus, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, hallinto- ja tukipalvelutoiminta, terveys- ja sosiaalipalvelut, muu palvelutoiminta, taiteet, viihde ja virkistys, kotitaloudet ja kansainväliset järjestöt
- 3 Väestö yhteensä (5x5 naapuriruuduista)
- 4 Majoitus- ja ravitsemistoiminnan työpaikat
- 5 Julkisen hallinnon työpaikat
- 6 Terveys- ja sosiaalipalveluiden työpaikat
- 7 Rahoitustoiminnan työpaikat
8. Taiteen, viihteen ja virkistykseen työpaikat

Ytimien tunnistaminen toimintojen keskittymisen perusteella

Keskustaytimet muodostetaan ruuduista, joissa on raja-arvon ylittämä määrä vähittäiskaupan työpaikkoja, muiden toimialojen työpaikkoja sekä väestöä. Keskustaytimet luokitellaan sen mukaan, miten paljon em. tekijöitä on keskittynyt niihin.

Ytimien luokittelussa käytetyt raja-arvot on laskettu aineiston jakaumasta. Alarajana ruudun tulee olla kaikkien kolmen muuttujan osalta jakauman ylimmässä 30 prosentissa. Vuoden 2010 rajauksessa ydinruutujen tuli täyttää vähintään seuraavat kriteerit: yli 859 asukasta, yli 17 vähittäiskaupan työpaikkaa ja yli 52 muiden toimialojen työpaikkaa.

Ytimien tunnistaminen toimintojen monipuolisuuden perusteella

Monipuolisessa keskustassa on oltava kaupan, työpaikkojen ja asutuksen lisäksi useita erilaisia palveluita ja toimintoja. Mitä suurempi keskus, sitä monipuolisempi ja laajempi palvelutaso on.

Monipuolisuus määritellään keskustahakuisten toimintojen ja palvelujen työpaikkojen perusteella. Keskustassa lyhyellä kävelyetäisyydellä tulisi olla mahdollisimman usea seuraavien alojen toiminnoista: 1. majoitus- ja ravitsemistoiminta, 2. julkinen hallinto, 3. terveys- ja sosiaalipalvelut, 4. rahoitustoiminta sekä 5. tieteet, taiteet ja viihde. Ytimen muodostumisen näkökulmasta palveluita on riittävän monipuolisesti, mikäli ruudussa ja sen lähiympäristössä on vähintään 5 työpaikkaa vähintään kolmella em. toimialalla.

Ytimien luokittelu tiiviiden ja monipuolisuuden perusteella

Toimintojen keskittymistä ja monipuolisuutta kuvaavat luokitellut ruudukot laitetaan päällekkäin ja lasketaan yhteen. Saatu ruudukko kuvaa ytimen kokoa ja monipuolisuutta. Ydinruudut luokitellaan tiiviiden ja monipuolisuuden perusteella ja niistä muodostetaan yhdistelemällä yhtenäisiä ytimiä.

Ruudukon ytimistä muodostetaan keskusta-alueita yhdistämällä korkeimman arvon saaneisiin ytimiin viereiset alemman arvon ruudut. Ne alemman tason ytimet, jotka sijoittuvat irralliseen pääkeskuksesta muodostavat oman alakeskuksen.

Keskusta-alueiden muodostamisen jälkeen suoritetaan tarkistus, jolla poistetaan mahdolliset menetelmästä johtuneet virheet ja viimeistellään keskusta-alueista yhtenäisiä. Käytetyn naapuriruutumenetelmän heikkoutena on, että ruutu saattaa nousta ytimeksi, vaikka ruudussa itsessään ei ole keskustalle tyypillisiä toimintoja, vaan ne oikeastaan sijaitsevat sen ympärillä. Samaten on mahdollista, että rakenteellisesti keskustaan selvästi kuuluvat ruudut ovat jääneet rajauksen ulkopuolelle johtuen joko lähtöaineiston puutteista tai siitä, että esimerkiksi monipuolisuuskriteeri ei täyty juuri kyseisessä ruudussa. Tällaisia tilanteita voi löytyä esimerkiksi vesistöön rajautuvissa ruuduissa. Näitä epäkohtia korjataan tarkastelemalla alueita ruututasolla.

Tarkastelu suoritetaan neljässä eri vaiheessa:

1. Jos keskustaksi rajautuneella alueella ei ole lainkaan joko väestöä tai työpaikkoja, se putoaa pois rajauksesta.
2. Keskustojen täytyy olla kooltaan vähintään kahden ruudun kokoisia. Yhden ruudun kokoisiksi jäävät keskusta-alueet pudotetaan pois rajauksesta.
3. Pudotetaan keskusta-alueesta ne erilliset ruudut, joissa ei ole keskustoille ominaisia toimintoja. Tällä tarkennetaan keskustan rajautumista, joka saattaa muodostua liian laajaksi naapuriruutumenetelmän seurauksena. Ruutu pudotetaan pois keskusta-alueesta, mikäli ruudun aluetehokkuus on alle 0,05 ja ruudussa ei ole työpaikkoja.
4. Nostetaan erillisiä keskustaan rajautuvia tiiviisti rakennettuja ruutuja mukaan keskusta-alueeseen. Ruutu nousee mukaan keskustaksi, jos ruudun aluetehokkuus ylittää 0.2 ja ruudussa on vähintään 100 asukasta sekä työpaikkoja ja erikseen vähittäiskaupan työpaikkoja.
5. Lopuksi tarkistetaan, että keskusta-alueilla ei ole ruutuja, jotka ovat kokonaan vesialuetta.

Keskusta-alueiden luokituksessa määritellään erikseen YKR-kaupunkiseutujen pääkeskusta sekä isot ja pienet alakeskukset. Kaupunkiseutujen ulkopuolisilla alueilla sijaitsevat keskustat luokitellaan isoiksi ja pieniksi keskustoiksi. Isot ja pienet (ala)keskukset eritellään toisistaan toimintojen keskittymisen ja monipuolisuuden kahdeksanportaisen yhteisluokituksen avulla. Isoja keskustoja ovat ne, joiden luokka on 8 tai 7 ja pieniä ovat ne, joiden luokka on 6 tai 5.